

spreekt dr. B. S. DE SMITT over mijn behandeling der lijdens aan paralyse met salvarsaan. De mededeelingen, die hij over mijn proefnemingen doet, zijn onjuist. Dr. DE SMITT begint met twee reeksen van onderzoekingen, door mij in de Nerven-kliniek der Kgl. Charité te Berlijn gedaan, te verwarren.

Ten eerste heb ik een reeks van onderzoekingen gedaan om vast te stellen, of, en hoe dikwijls, de spirochaete bij lijdens aan paralyse voorkomt en welke eigenschappen zij heeft. Deze onderzoekingen heb ik met prof. TOMASCZEWSKI uitgevoerd; ik heb in de *Deutsche med. Wochenschrift* 1913, bldz. 1237, erover bericht. Hierbij hebben wij (voor het eerst in Duitschland) de spirochaete bij paralyse-lijdens gevonden en in 46 pCt. bij ongeveer 70 patiënten dezen parasiet door hersenpunctie en onderzoek met het ultramicroscoop aangetoond. Een dergelijk hoog percent-getal is door geen andere onderzoeker bereikt. Wij moesten de hersenpunctie aanwenden, omdat wij dierentingen met levende spirochaeten van lijdens aan paralyse verrichtten, om de eigenschappen dezer spirochaeten te onderzoeken. Wij vonden, dat de paralyse-spirochaete biologisch andere eigenschappen heeft, dan de spirochaete van het primaire, secundaire en tertiaire tijdperk. Bij deze reeks van onderzoekingen, waarbij ver over 100 puncties zijn verricht (de nauwkeurige getallen kan ik niet aangeven, daar ik mij in militairen dienst op het oorlogsterrein bevind), heb ik 4 dooden gehad, waarvan 3 door meningitis, omdat de patiënten zich het verband afscheurden en zich zelf infecteerden.

Een tweede reeks van onderzoekingen, *die nog niet is afgesloten*, ondernam ik om de behandeling te verbeteren. De lumbaal-behandeling leverde geen gevolg op. (Mijn meening hierover wordt in niets door het artikel van DE SMITT gewijzigd.) Daarom probeerde ik de intraventriculaire en subpiale inspuiting van salvarsaan. Over de uitkomst zal ik berichten, als mijn ervaringen zich over een voldoende aantal patiënten en over een voldoende tijd zullen hebben uitgestrekt, daar de mededeeling van enkele gevallen, bovendien gedurende korten tijd in behandeling, geen waarde heeft.

Dit is heel iets anders, dan wat DE SMITT beweert bij mij te hebben gezien. Ik ga op de andere onjuistheden, bijv. over mijn techniek, enz., niet verder in, maar wil toch zeggen, dat ik het merkwaardig vind, dat DE SMITT, die zelf schrijft, dat het bij paralyse geoorloofd is, alle methoden ter genezing, die eenige reden van bestaan hebben, toe te passen, over mijn (weliswaar verkeerd medegedeelde) onderzoekingen zóó schrijft, dat men den indruk moet krijgen, als had ik ongeoorloofde dingen gedaan. Het spreekt van zelf, dat ik alle voorzorgen heb gebruikt en dat ik steeds de familieleden op het gevaar der behandeling heb opmerkzaam gemaakt ¹⁾. Dr. DE SMITT had deze fouten gemakkelijk kunnen vermijden, indien hij, wien ik gastvrij mijn *nog niet gepubliceerde onderzoekingen* heb laten zien, mij, voordat hij over deze dingen in het openbaar schreef, inzicht had laten nemen van datgene, wat hij vóór mij over mijn onderzoekingen schreef. Dit ware een hoffelijkheid geweest, die ik tot nog toe bij een collega voor van zelf sprekend heb gehouden. Ik geef onomwonden toe, dat ik anders DE SMITT niet in mijn nog niet afgesloten onderzoekingen zou hebben ingewijd.

België, 2de Marine-Kriegslazarett, Maart 1915.

Prof. E. FORSTER.

OVER TYPHUS-ENTING EN VERPLAATSING VAN HET VLUCHTELINGENKAMP TE HONTENISSE.

Zooals bekend is, heeft, tegelijk met de verplaatsing der Belgische bevolking naar ons land, de typhoied haar intrede gedaan met epidemisch karakter, o. a. te Vlissingen en Hontenisse. Uit de wijze van uitbreiding mogen wij veilig besluiten, dat de

¹⁾ Ik heb er natuurlijk nooit in de verste verte aan gedacht, dat dit ooit een behandeling voor den practischen arts kon worden. Ik vind, dat ook de intralumbale behandeling alleen in een ziekenhuis behoort te geschieden.

bacillendragers de ziekte hebben verspreid. Er was immers geen sprake van ziek worden in massa, op eenzelfde datum, of op eenige niet ver uiteenlopende data, zoodat een gemeenschappelijke besmettingsbron kan en mag worden uitgesloten, te meer nog, daar deze evenmin te Vlissingen als te Hontenisse is gevonden. Het optreden was zóódanig, dat bijv. heden de vader, na 6 dagen een kind, 14 dagen later een ander kind, ziek werd. Er heeft dus een contactinfectie plaats gehad. Dezelfde gedachte is collega VAN EYK, die te Vlissingen werkzaam was, toegegaan.

Waar nu de typhoïed te Hontenisse uitbrak onder een 200-tal afgezonderde personen, afkomstig uit de besmette omgeving te Vlissingen, en zulks vrij snel in verschillende gezinnen, besloot ik over te gaan tot de vaccinatie, gezien de goede uitkomsten van Franschen, Duitschers en Engelschen, waargenomen bij de enting van besmette legerafdeelingen. SORMANI was zoo goed, mij met zijn voortreffelijke voorlichting van dienst te zijn en verstrekte mij het noodige vaccin. Ter gelegener tijd hoop ik een getrouw verslag te geven van deze vaccinatie, in verband met enting in het incubatietijdperk en in aansluiting aan de waarnemingen van ALDERSHOFF, die eveneens zoo vriendelijk was, mij praktische wenken te geven bij de enting.

Op 11 Jan. begon ik de enting van de afgezonderde besmette groep menschen, ten getale van ongeveer 184, terwijl op dien datum reeds 15 lijdens uit deze groep waren ondergebracht in de typhusbarak. Op 1 Februari was ik klaar met de enting. In het tijdsverloop van 11 Jan. tot 1 Febr. werden nog 9 *niet* gevaccineerde lijdens opgenomen, terwijl 5 gevaccineerden uit deze massa eveneens typhoïed kregen.

<i>Data van vaccinatie.</i>	<i>Data van opneming.</i>
10. 18 en 26 Januari.	3 Februari.
20. 16 „ 23 „	31 Januari.
30. 20 „ „	25 Januari.
40. 16 „ 20 „	19 Februari.
50. 11 „ „ en 1 Februari	

Deze laatste is nooit ontdekt, alleen later, toen zij zonder hulp genezen was. Over deze patiënte, zoowel als over de anderen, zal natuurlijk bij mijn latere mededeeling nog genoeg gezegd worden.

Een feit is, dat na 1 Februari, dus na de enting, geen enkele persoon meer is ziek geworden. De 5 gevaccineerden zijn, zooals ik later zal aantoonen, geënt in het incubatietijdperk en vallen dus, wat hun ziek worden betreft, in de maand Januari. Als zeer sprekend moge dienen, dat uit 3 groote gezinnen van 5, 7 en 5 personen bij het eene drie, bij het tweede twee en bij het derde één persoon *niet* waren gevaccineerd; juist dezen kregen typhoïed, terwijl de anderen, die wel geënt waren, gezond bleven, behalve één, die geënt was tijdens de incubatie.

Alle bewoners van het vluchtoord, ten getale van ongeveer 1000, zijn thans op honderdtal na geënt, en ziet, thans wordt het kamp verplaatst, geleidelijk aan, nu en dan een deel. Zulks geschiedt nu door het staatstoezicht, zonder eenige nota te nemen van bacillendragers, noch eenigen voorbehoedenden maatregel voor de nieuwe omgeving, waar de aangekomen vluchtelingen uit Hontenisse zich rechtstreeks mengen onder de nieuwe broeders en zusters van dezelfde zeden en denzelfden twijfelachtigen reinheidszin.

Aangezien ik nog slechts aan het begin ben van een onderzoek naar bacillendragers, door ontlasting, urine en waschwasser der handen, door mondslim c. q. speeksel, te laten onderzoeken op het centraal laboratorium te Utrecht, kan ik nog geen bewijzen overleggen. Evenwel meen ik geen gewaagde veronderstelling te uiten, wanneer ik deze bacillendragers, hoe dan ook, aanwezig acht, en in vrij groot aantal. Nogmaals gezegd: de manier van uitbreiding der epidemie, wijzend met groote waarschijnlijkheid op de bacillendragers als oorzaak, kan ik onmogelijk accoord gaan met de

handelwijze van het staatstoezicht, al worden de personen vóór het vervoer gebaad en van schoon linnen voorzien.

Mijn bescheiden meening is, dat, gezien het bekende goede gevolg der voorbehoedende vaccinatie, op zichzelf onschadelijk, er slechts op één wijze afdoend gehandeld kan worden, n.l. een enting in beginsel van alle vluchttoorden, en dan pas kunnen wij praktisch den bacillendragers den rug toedraaien bij de verplaatsing. Ik heb ook niet gearzeld, den minister van binnenlandsche zaken met deze meening in kennis te stellen, en dringend verzocht, met de verplaatsing van het kamp te Hontenisse te willen ophouden, totdat deze gewenschte vaccinatie zal zijn geschied.

Hontenisse, 28 Maart 1915.

C. A. CAMMAERT.

GEEN ZIEKENBRIEFJES MEER ?

Naar aanleiding van het voorgestelde bindend besluit in zake het afgeven van ziekenbriefjes (bewijzen van niet geschikt geweest zijn om te werken) meen ik te moeten terugkomen op wat ik in 1910 in het midden heb gebracht¹⁾. Tegen het afgeven van ziekenbriefjes in den ouden zin van het woord werden in hoofdzaak twee bezwaren van zeer verschillend karakter geopperd. Het eene is, dat aan de onafhankelijkheid en zelfstandigheid der geneeskundigen daardoor te zware eischen worden gesteld; de concurrentiestrijd, het voordeel, dat de te lieve, te vrijgevige dokter zich daardoor kan verschaffen, maken voor den eerlijken gestrengen arts den toestand onhoudbaar. De waarde van dit argument zal zeker niemand geheel ontkennen; maar de voorstelling, dat deze moeielijkheid zoo erg groot zou zijn en zich zoo erg algemeen zou doen gevoelen, d.w.z. dat het gros der eerlijke artsen daartegen niet zou bestand zijn, kon op den een of ander wel eens een indruk maken, die voor ons nu niet zoo bijzonder vleidend zijn zou. Het is dan toch ook vooral in de groote steden, dat zich deze moeielijkheid doet gevoelen. Maar ook zelfs in de groote steden doet zich het eigenaardige verschijnsel voor, dat „ingeschreven geneeskundigen” der Rijksverzekeringsbank bezwaar maken tegen de regeling, die beantwoordt aan wat de dokters heeten te wenschen, en zich er tegen verzetten, dat een ander dan zij zelf zal bepalen, wanneer hun patiënt weer geschikt zal worden geacht voor zijn werk; bij die collega's gaat blijkbaar de natuur boven de leer.

Van geheel anderen aard is het tweede bezwaar, dat zijn uitdrukking vindt in de leus: „scheiding van behandeling en contrôle”. Het is zeer pakkend en verhoogt de kans op instemming, wanneer men een meening zoo onder een erkende leus kan onderbrengen. Mijn bezwaar hiertegen is echter juist, dat men door het onder deze leus te plaatsen al begint met de positie te vervalschen, omdat het „ziekenbriefje” geen contrôlemaatregel is, d.w.z. omdat onjuist is, wat collega PINKHOF (*Tijdschrift* 1915, I, bldz. 1016) nog eens weer cursief laat drukken, dat het ziekenbriefje wordt afgegeven „ten hunnen behoefte” (ten behoefte namelijk van ziekenfondsen, post-directies, enz.). Het is toch in strijd met de opvatting, die algemeen en overal gehuldigd wordt, dat een verklaring, een bewijs, een briefje, of hoe men het noemen wil, *waarop men geld ontvangen kan*, zou geacht worden te zijn afgegeven *ten behoefte van hem, die betalen moet*. Zulk een verklaring wordt afgegeven ten behoefte van hem, *die het geld ontvangen moet*. Die betalen moet heeft er volstrekt geen belang bij; is er geen briefje, welnu dan betaalt hij niet; dat zal hem volkomen koud laten. Zoo ook hier; tusschen den patiënt en een anderen persoon, of een vereeniging, of wat ook, bestaat een zekere verhouding, waardoor hij, indien hij door ziekte buiten staat is zijn werk te

¹⁾ Ter bekorting verwijs ik naar: *Tijdschrift* 1910, II, bldz. 1918 en 2213 en Handelingen der Buitengewone Algemeene Vergadering van 22 December 1910, *Tijdschrift* 1911, I, bldz. 409.